

Kvindeegen i Fjordgårdens have

af Morten Eriksen

I 1915 var det 20. århundredes største, blodigste og mest skæbnesvangre begivenhed, 1. Verdenskrig, i gang. Med de nødvendige tilpasninger af udenrigspolitikken lykkedes det Danmark at bevare neutraliteten, og i stedet koncentrere sig om detaljerne i den grundlovsreform, som siden "systemsiftet" i 1901 havde stået øverst på reformpartiernes ønskeseddel. En ændring skulle først og fremmest tilgodese de to store befolkningsgrupper, som ikke siden den første grundlov i 1849 havde haft valget ved rigsdagsvalgene. De blev populært kaldt "fruentimmere" og "folkehold", d.v.s. alle kvinder uanset social status og mænd uden egen husstand. Førstnævnte gruppe havde, ledet af borgerskabets kvinder, i årtier på forskellig vis arbejdet for ligestilling, også politisk, og det bar så i 1915 endelig frugt. Og det skulle naturligvis markeres! Det skete flere steder i landet ved at lokale kvindekomiteer plantede et egetræ, et symbol på både styrke, holdbarhed og danskhed, eller udnævnte en eksisterende eg til "kvindeeg".

Niels Ebbesen egen ved Nørreris Voldsted. Egen væltede i en storm i 1992.

Man har i øjeblikket kendskab til 40-50 bevarede sådanne mindetræer, dog ikke alle dokumenterede. Da man i 2015 skulle fejre 100-året for grundloven og kvindernes stemmeret, undersøgte Kurt Risskov på Østfyns Museer hvor mange sådanne ege, der mon fandtes i lokalområderne. Det viste sig at der var tre: I Mesinge på "Borget" mellem Mesinge og Dalby, i Drigstrup ved Over Kærby, og i haven på østsiden af Kerteminde Højskole. Alle tre er skriftligt dokumenterede.

Jeg havde dengang fra forskellige hold hørt, at der også i Munkebo, i Fjordgårdens have, skulle være en kvindeeg, men fik desværre ikke fulgt op på sagen. Men en dag i begyndelsen af marts 2022 modtog lokalarkivet her en mail fra Kirsten Dyhrberg Grønne, bosiddende i Søften ved Aarhus. Hun skrev, at hun flere gange havde besøgt Nørreris Voldsted nær Sabro, hvor den århundred gamle "Niels Ebbesen Eg" stod til 1992, hvor den væltede i en storm. Der blev så plantet en ny i 2004, og lokaliteten forsynet med infotavle og fotos. Og det

var netop en infotavle, som heldigvis på et tidspunkt fangede hendes interesse.

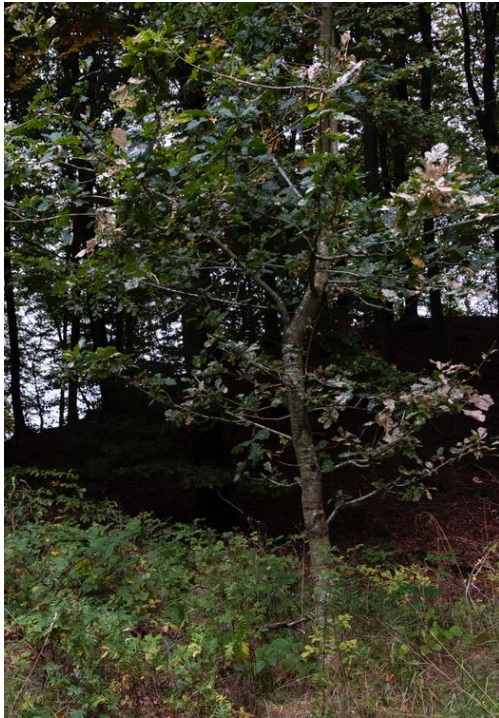
Der står blandt andet:

Den gamle kæmpe
Natten mellem 23. og 24. juni 1992 væltede den ældgamle og sagnomspundne Niels Ebbesens Eg omkuld. Råd og svamp havde fået bugt med den gamle kæmpe.
Barnebarnet fra Munkebo
24. september 2004 blev en eg plantet her på dette sted som afløser for den faldne eg. Denne nyplantede eg er et selvsået træ af Munkebøgen på Fyn, og derfor et "barnebarn" af den faldne eg.

Frihed og ligeværd
Ved et grundlovsråd 5. juni 1915 blev et selvsået træ af Niels Ebbesens Eg plantet ved Munkebo på Fyn.
Rådet blev afholdt for at markere, at kvindernes valgret var blevet grundlovssikret og egen blev plantet som et symbol på frihed og ligeværd.

Natten mellem 23. og 24. juni 1992 væltede den ældgamle og sagnomspundne Niels Ebbesens eg omkuld. Råd og svamp have fået bugt med den gamle kæmpe. 24. september 2004 blev en eg plantet her på dette sted som afløser for den faldne eg. Denne nyplantede eg er et selvsået træ af Munkebøgen på Fyn, og derfor et "barnebarn" af den faldne eg. Ved et grundlovsråd 5. juni 1915 blev et selvsået træ af Niels Ebbesens eg plantet ved Munkebo på

Fyn. Mødet blev afholdt for at markere, at kvindernes valgret var blevet grundlovssikret, og egen blev plantet som et symbol på frihed og ligeværd.

Niels Ebbesen egens "barnebarn" ved Sabro. Hentet i Munkebo 2004.

Kirsten Grønne undrede sig over historien. For hvorfor blev en selvsået eg fra Sabro hentet til Munkebo og plantet i 1915? Hvem mon var kommet i tanke om at en sådan aflægger af Niels Ebbesens egen skulle plantes der? Og hvordan var man igen kommet på ideen om i 2004 at hente et barn af denne eg fra Munkebo, som således var Niels Ebbesens egens "barnebarn"? Og selvfølgelig undrede hun sig også over, at der på tavlen stod "Munkebobøgen", for det var vel en eg?

Alt dette måtte arkivet i Munkebo vel kunne svare på, men jeg skrev til hende, at jeg ikke umiddelbart kunne hjælpe hende med detaljer, men at vi faktisk i byen havde en velvoksen eg i Fjordgårdens have, som muligvis ifgl. en lokal tradition var en kvindeeg, men at jeg aldrig havde fået undersøgt sagen nærmere. Så Kirsten Grønne henvendte sig i stedet for til Vagn Bødker, leder af Sabro-Faarup lokalarkiv. Han kunne først og fremmest fortælle at infotavlens "munkebøgen" var en fejl – der skulle selvfølgelig have stået "munkeegen" - men havde så ellers følgende forklaring på Sabro-Munkebo forbindelsen:

Peder og Ane Kristiansen med sønnerne Børge og Jørgen ca. 1934. Peder er kilden til historien om egetræet, så den er husket i både Sabro og Munkebo.

Hans kone Anna Grethes veninde, Anna Kirstine fra Sabro, blev i 1956 udlært som kommis i Mundelstrup Brugsforening. Umiddelbart derefter søgte hun arbejde på Fyn og fik det i Drigstrup Brugsforening, et par kilometer fra Munkebo. Skæbnen ville, at hun blev forelsket i og gift med Jørgen Kristiansen, hvis forældre ejede "Fjordgården" i Munkebo. Jørgens far, Peder Kristiansen, fortalte sin svigerdatter, at han var med til at plante en eg, som var hentet ved Niels Ebbesens Eg i Sabro, netop i forbindelse med kvindernes valgret i 1915. Den nuværende ejer af Fjordgården er Anne Kirstine og Jørgen Kristiansens søn. Jørgen Kristiansen er død. Vagn Bødker kunne også fortælle at de begge hvert år besøger Anne Kirstine og i den forbindelse aflægger et besøg på Fjordgården med Munkebo-egen. Han nævner endvidere, at da den gamle eg væltede i 1992, fik man nogle år senere den ide, at plante et "barnebarn" som erstatning og videreførelse af egen, når nu man vidste, hvor den kunne hentes. Og det var så Anne Kirstine, som leverede "barnebarnet" i en plasticpose.

Vagn Bødkers fortælling fik nogle ting til at falde på plads, selv om han fejlplacerer

Egetræet blev plantet tæt ved noret, så det var synligt også fra vandet.

Kristiansen-familien som ejer af Fjordgården - det skete først i 1957. Jørgen Kristiansens far, Peder Kristiansen, var i 1915 arving til slægtsgården "Højegård" i Nørregade. Men Fjordgården kom i 1957 på familien Kristiansens hænder, da den blev købt af Jørgens bror, Børge. Da Fjordgården måtte nedrives, solgte han den til Fyns Amt i 1962 og byggede en ny gård, som han så i 1990 solgte til sin nevø, Anna Kirstines søn, Niels Peter Kristiansen. Men en stor del af haven med egetræet er der heldigvis endnu.

Arne Kristiansen, som bor i Munkebo, er Børges søn og dermed Jørgens nevø. Han kender det meste af historien om egetræet, men mener, at hans farfar, Peder Kristiansen næppe var direkte involveret i plantningen af træet i 1915, da han i 1915 var ganske ung. Han tror mere på, at det må have været Fjordgårdens daværende ejer, Lars Edvardsen, som stod for plantningen og nævner, at da

hans far købte gården i 1957, blev han af arvingerne gjort opmærksom på egen, som stod og står i haven ganske tæt ved Noret og i

dag tydeligt ses både herfra og fra bådhaven.

Så der kan have været flere om initiativet, for både Kristiansen og Edvardsen familierne var fremtrædende medlemmer af lokalsamfundet og sognerådet, og man kan jo have besluttet at træet, et markant mindesmærke, ville stå bedst og mest iøjnefaldende i Fjordgårdens have, hvor det også kunne ses fra søsiden.

Men hvorfor mon egen, som andre steder, ikke blev plantet på en offentlig plads? Et nærliggende sted kunne have været det trekantede areal øverst i Nørregade, som var bylavets jord. Skal man være lidt bagklog, var det jo heldigt, for egen havde så næppe overlevet den drastiske ændring af området i 1960'erne. Her mangler der skriftlige vidnesbyrd fra datiden, som man har i de andre nævnte lokalområder, i form af presseomtale, hvor de centrale personer og initiativtagere også er nævnt.

For Fyns Tidende, årgang 1915, nævner intet om et grundlovsmøde med egeplantning i Munkebo, ej heller Kjerterminde Avis, så det tyder på, at det måske blot var et lokalt "mund

Luftfotos fra 1950'erne af Fjordgården (øverst) på Fjordvej og Højegård i Nørre-gade. Højegårds stuehus er bevaret, men Fjordgården blev nedrevet i 1962. Ege-træet i havens sydende er desværre ikke kommet med.

til mund” indkaldt møde for at markere begivenheden. Og man kan selvfølgelig have fejret den og plantningen på et helt andet tidspunkt. Et andet ubesvaret spørgsmål er også, hvem der egentlig tog initiativet og beslutningen, og hvem der hentede det selvsåede træ i Jylland?

Anna Kirstine Kristiansen, Jørgen Kristiansens enke, bor stadig i Munkebo. Det havde jeg besynderligt nok ikke tænkt på, da jeg begyndte at undersøge historien, for så kunne jeg sikkert have fået den direkte i stedet for ad omveje fra Sabro. Hun gav mig dog en vigtig supplerende oplysning, nemlig at hendes svigerfar, Peder Kristiansen, også havde fortalt, at det var to lærerinder, der hentede træet i Jylland - det var jo i 1915 nærmest en dagsrejse. Det giver jo ganske god mening, at det var repræsentanter for netop den kvindegruppe, som i årevis havde kæmpet for kvinders valgret. Så det var måske også dem, der tog initiativet til plantningen, for man ved fra nogle andre steder, at ikke alle mænd var lige lykkelige for kvinders nye status. I Mesinge var det dog hjulmand, Knud Hansen, der var initiativtager. Anna Kirstine fortæller også, hvor overraskende det var for hende ved ægteskabet med Jørgen at få at vide, at hendes nye hjemby havde en forbindelse til hendes barndomsby, Sabro. Så der kan næppe være tvivl om, at Peder Kristiansen er hovedkilden - foreløbig den eneste - til historien, også til infotavlerne i Sabro. Var det ikke fordi hans svigerdatter tilfældigvis kom fra Sabro, ville man nok intet vide om egens oprindelse.

Men hvem mon de to lærerinder var? Det bliver nok vanskeligt at opklare, men i 1915 var der én forskolelærerinde ved Munkebo-Dræby forskole, Vilhelmine Steinthal, som blev ansat i 1907. Valgretsaldere var med den nye grundlov stadig 30 år, og da hun i 1915 var 32, kunne hun se frem til ved førstkommende rigsdagsvalg at kunne stemme. Der var dog muligvis to lærerinder i byen, da forskoleeleverne fra Dræby i begyndelsen af århundredet blev undervist i "nødløkaler" på "Gl. Ejershåb". Desværre kender jeg ikke navnet på denne lærerinde. Og hvorfor man lige udpegede Niels Ebbesen egen ved Sabro som "far", får vi næppe heller svar på. Der var langt til Jylland. Kertemindeegen var f.eks. skænket af greven på det nærliggende Lundsgård i 1915. Det lokale sagn fortæller, at Niels Ebbesen tøjrede sin hest til træet i Sabro på sin vej til Randers, hvor han dræbte "den kullede greve". Niels Ebbesen er et ærkedansk symbol, og egen forbindes jo med styrke og robusthed. Så måske

Vilhelmine Steinthal med små elever ved Munkebo-Dræby forskole. Var hun måske en af initiativtagerne til plantningen af træet i 1915 og med til at hente det?

har der været fokus på lige netop denne eg i 1915, som måske også kan have været far til andre kvindeege? Men det og en del andet får vi som sagt næppe heller svar på, med mindre noget hidtil ukendt privat kildemateriale, breve e.l., skulle dukke op.

Hvis træet i Fjordgårdens have så trods alt er en kvindeeg, må man jo prøve at fastslå dets alder. En dendrologisk ekspert, d.v.s. en person med forstand på træer, som jeg henvendte mig til, kunne ud fra de billeder af træet og dets dimensioner, som jeg gav ham, fortælle, at det med stor sandsynlighed var omkring 100 år gammelt, så det er i høj grad med til at øge historiens sandsynlighed, selv om der mangler skriftlige vidnesbyrd, og personligt har jeg også svært ved at se, hvorfor man skulle betvivle Peder Kristiansens fortælling. Men det ville være skønt, hvis der, som nævnt, en dag dukkede et brev, et dagbogsnotat e.l. om begivenheden op.

Agitationsplakaten fra 1945

79 kvinder i folketinget, svarende til 44 %.

Mens det således gik lidt trægt med kvindernes valgdeltagelse, så voksede egetræet i Fjordgaardens have godt til, og troner nu stort og mægtigt. I modsætning til de fleste andre kvindeege, står det som nævnt ikke på en offentlig plads, men i en privat have. Kvindeegene er ikke fredede, så uanset placeringen er det vigtigt, at de registreres, så dette minde om en stor demokratisk landvinding ikke glemmes, men bliver bevaret for eftertiden.

Kvindernes ilddåb kom ved Danmarks første folkeafstemning i 1916 om salget af de Dansk Vestindiske Øer til USA, og det er der en lokal omtale af. En landmandskone i Dræby skrev i december 1916 et brev til sønnen, som var inde som soldat: ”I dag er der jo afstemning af øerne, men vi er ikke deroppe – jeg ved ikke rigtigt hvad det er, så vi bliver hjemme – så har vi ingen skyld hvis der gøres fejl.” Det vides så ikke, om det var ægtefællens skyld! Og kvindernes repræsentation på Rigsdagen gik i begyndelsen ret langsomt. Til trods for at de opnåede enkelte politiske topposter i de følgende årtier, var der fra 1918 til 1939 kun 3-4 kvinder i Folketinget, svarende til 2-5 %, noget mindre end i Landstinget. Ved valget i 1945 måtte man ligefrem søsætte en kampagne for at gøre noget ved det, bl.a. med flg. propagandavers: ”Kvinde, svigt ej stat, ej hjem, gør din pligt, gå hen og stem”, samt på en plakat opfordre kvinder til at stemme på en kvinde. Efter 1945 steg antallet så også støt, men det skyldtes nok mest, at kvindernes funktion i samfundet ændrede sig markant fra 1950’erne. Ved det seneste valg i 2022 er der

Egetræet i Fjordgårdens have en majdag i 2022